

Iš kur kilę geometrinių figūrų pavadinimai?

Kazimieras Pulmonas

Geometriją ir apskritai matematiką mokyti yra kur kas įdomiau, kai tai siejama su istorijos elementais, šitaip įprasminant naujas sąvokas. Galimybę prisiminti matematikos istoriją suteikia, pavyzdžiui, geometrinių figūrų pavadinimai. Beveik visų jų, kaip ir paties žodžio *geometrija*, kilmė yra graikiška (gr. *γεωμετρία* (*geometrija*) — Žemės matavimas). Tačiau tų figūrų, apie kurias kalbėsime, pavadinimai į lietuvių kalbą atėjo ne tiesiogiai iš graikų, bet iš lotynų kalbos.

Žodis *cilindras* kilęs iš lotynų kalbos žodžio *cylindrus*, kuris yra graikiško žodžio *χίλιγδρος* (*kjulindros*) lotyniška forma, ir reiškia — *velenas, volas, ritinys*.

Žodis *piramidė* — graikų kalbos žodžio *πυράμις* (*pyramis*) lotyniška forma. Šiuo žodžiu graikai vadino Egipto piramides. Žodis kilęs iš senovės graikų žodžio *pirama*, kuriuo šias piramides vadino patys egiptiečiai. Dabar egiptiečiai piramides vadina žodžiu *achram*, kuris taip pat kildinamas iš šio senovės graikų žodžio.

Žodis *prizmė* — graikų kalbos žodžio *πρίσμα* (*prisma*) lotyniška forma — nupjautas, atpjautas (turima omenyje *rašta, sienoją*).

Žodis *sfera* — graikų kalbos žodžio *σφαῖρα* (*sfajra*) lotyniška forma — *kamuolys*.

Žodis *rombas* (lot. *rombus*) yra graikų kalbos žodžio *ρομβος* (*rombos*) lotyniška forma ir reiškia *būgnas*. Mes esame įpratę matyti apvalios formos būgnus, bet anksčiau jų būta kvadrato arba rombo formų. Apie tai akivaizdžiai byloja ir kortų lošimo kaladės būgnai.

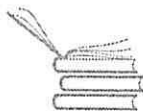
Žodis *trapecija* kilęs iš lotyniško žodžio *trapezium*, kuris yra graikų kalbos žodžio *τραπέζιον* (*trapezion*) lotyniška forma ir reiškia — *stalelis, stalas*.

Betarpiskai iš lotynų kalbos yra pasikolintas žodis *punktas*, kuris kartais vartojamas kaip žodžio *taškas* sinonimas (vieta, vietovė, postas). Punktyras — tai taškinė linija.

Žodis *punktas* kilęs iš lotynų kalbos žodžio *punctum* — *įdūrimas, dūris (injekcija)*. Iš šio žodžio šaknies kilęs ir medicinos terminas *punkcija* (pavyzdžiui, smegenų, audinio ir kt. punkcija, t. y. mėginys).

Žodis *linija* kilęs iš lotyniško žodžio *linea* — lininis (turima galvoje lininis siūlas). Iš šio žodžio šaknies ir žodis *linoleumas*, t. y. tepale mirkytas lininis audeklas.

Taigi dalis geometrijos figūrų dabartinių pavadinimų iš pradžių reiškė konkrečių daiktų vardus. O dabar jais nusakomi geometriniai kūnai, daugiau ar mažiau atitinkantys šių daiktų formas.

1. *Kvant*, 1970, Nr. 1; 1984, Nr. 4.